

הם נבחרו על-ידי "העולם הזה" תוך בחינת כל מאורעות השנה.

אנשי השנה

תשמ"ח

עולם

גורבאצ'וב רגן: צמד

כומר שחור משיקאגו כמעט והפך אישיהשנה של תשמ"ח. ג'ימי ג'קסון פתח במירוץ לבית הלבן לפני שנים. אז חשבו רבים שזוהו נסיון מטורף. הרי ידוע כי שחור אינו יכול להיות נשיא ארצות-הברית, אין הוא יכול אף להתקרב ליעד זה.

השנה ביצע ג'קסון מיבצע מרהיב. הוא הציג את מועמדותו, עבר ממחוז למחוז, גיבש את הבוחרים השחורים הנרכאים לגוש פוליטי אירי-עוצמה, וזה גם בנתח נכבד של ציבור הבוחרים הלבנים. הוא הגיע לוועידת המיפלה הרמוקרטית כשבידו שליש מן הצירים — הישג מהמם. אך לא רק הכמות קבעה, אלא גם האיכות. הכומר המלהב הכניס למערכת-הבחירות האפורה והמשעממת רגש אמיתי, עור לשנות את סדר-היום הלאומי ולגבש קואליציה חדשה של כוחות.

כסופו של דבר לא הפך ג'קסון לאישי-העולם של תשמ"ח. אך הדרך פתחה לפניו לרווחה בשנים הקרובות.

מועמד אחר לתואר היה כמעט בלתי-ידוע בראשית תשמ"ח. אז דיברו בארצות-הברית על "שיבעת הגמדים" — שיבעת הפוליטיקאים הקטנים שפתחו במירוץ לעבר המועמדות הרמוקרטית לנשיאות. מייקל דוקאקיס, מושל מאסאצ'וסטס, בן מהגרים מיוון, בעלה של אשה יהודיה, היה אחד מהשיבעה. אך במהלך השנה חיסל האיש נמוך-הקומה את ששת הגמדים האחרים, וקומתו הפוליטית הלכה וגדלה, עד כי הפך מועמד סביר לבית-הלבן. הוא לא הגשים בתשמ"ח את ההבטחה, אך הוא עשוי להיות לאישי השנה תשמ"ט.

השנה מתחרהו, ג'ורג' בוש. האיש האפור היה מעורב בתשמ"ו בפרשת איראן-קונטראס, שנתנה לאותה שנה את אישי השנה שלה, עמרים ניר. היה נדמה שהוא גמור. אך במהלך תשמ"ח יצא למירוץ, צבר תאוצה, פיתח לעצמו סיגנון עצמאי.

בדרך כמעט החליק על קליפת-כננה ברמות האיש שהוא עצמו נבחר בו לתפקיד סגנו, אחר דן קווייל, סנאטור צעיר ושאפתני בעל חזות קולנועית, נץ קיצוני שהתגלה, במפתיע, כמשתמט די עלוב. אך נראה שזה לא הויק לבוש.

מאז ומעולם נטוש הוויכוח סביב השאלה אם האיש יוצר את העולם של תשמ"ח היו רווקא שני ותיקים — הנשיא הקשיש של ארצות-הברית והמוכ"ל הקומוניסטי של ברית-המועצות. זה היה זוג מוזר למדי.

מאז ומעולם נטוש הוויכוח סביב השאלה אם האיש יוצר את ההיסטוריה, או להיפך, ההיסטוריה את האיש. שתי הדמויות של רונלד רגן ומיכאיל גורבאצ'וב לא יכלו להשיב תשובה ברורה על שאלה זו.

רגן יכול היה לתת תשובה אחת: ההיסטוריה יוצרת את האיש. כי קשה היה לתאר אדם פחות מתאים לתפקיד שהוא מילא השנה מאשר רגן דווקא. הקשיש נעים-הליכות, בעל המחשבה הרדודה, נוסע-צלב אנטי-קומוניסטי, שתיאר את ברית-המועצות כ"ממלכת הרשע", מצא את עצמו לפתע בתפקיד בעל-הברית של הקומוניסטים, המשכה את תורת לנין. אולי עזרו לו הכוכבים. בתשמ"ח התגלה כי אשתו, נאנסי, לא רק השפיעה עליו רבות, אלא גם התייעצה באופן קבוע עם אסטרוולוגיה.

רגן נדחף לתפקידו החדש על-ידי כוחות שמעבר לו: המצב הכלכלי של ארצות-הברית. גם ארץ איריה זו לא יכלה עוד לעמוד בעומס החימוש, שהיא עצמה כפתה על העולם. היה עליה להתפשר, לפחות זמנית.

האם גורבאצ'וב מוכיח כי האיש יוצר את ההיסטוריה? לכאורה, כן. הוא עלה לשלטון בברית-המועצות וחולל בה מהפך עצום. הוא הביא עמו את הולאטוסט' ואת הפרסטרויקה. אך יתכן כי קרה ההיפך: הצורך בפרסטרויקה (בניין מחדש) הוא שהעלה את גורבאצ'וב לשלטון. דור סובייטי חדש לא יכול היה לסבול עוד את רודנות המנגנון הכושל. הוא תבע מודרניזציה, פיתוח, חרות. גורבאצ'וב הגיע לשלטון מפני שהבטיח לדור זה להנהיג את המיצער אל המאה ה-21.

שיתוף-הפעולה רגן-גורבאצ'וב, שמצא את ביטויו כתשמ"ח בשני מיפגשים ססגוניים, הוליד את החחלטה המשותפת השקטה לשים קץ לסיכסוכים האזוריים, שמומנו ושחומשו על-ידי שתי המעצמות. בזה אחר זה עלו שורה ארוכה של סיכסוכים על דרך הפסקת-האש והמשאיות. הסובייטים החלו נוטשים את אפג' ניסתאן. הדרום-אפריקאים הבטיחו לצאת מנאמיביה, והקובנים מאנגולה. הוויאטנאמים הבטיחו לצאת מקאמפוצ'יה (קמבודיה). במילחמת איראן-עיראק הושגה הפסקת-אש. בניקאראגואה התחיל משאיות בין הממשלה והקונטרס, שכירי ארצות-הברית, שנתרו בלי עזרה מאסיבית. כשהארה המערבית, הספרדית לשעבר, החל משאיות בין לוחמי-הגרילה המקומיים, הפוליטארי, ובין ממלכת מארוקו.

בכל המקומות האלה ניצחו הכוחות הלאומיים המקומיים את הפולשים הזרים. גם בארצות אחרות הרימו שוחריי-החופש את ראשיהם. ההתקוממות השחורה בדרום-אפריקה נמשכה, וכך ההתקוממות הרמוקרטית נגד העריץ אוגוסטו פינרשה בצ'ילה. בבורמה התקוממו ההמונים, הפילו את הרודן נה וין והמשיכו לסעור, בדרשם את החזרת הרמוקרטיה. בקוריאה הדרומית נערכו הפגנות סוערות ממושכות, בתביעה דומה, למרות שהעולם התכונן לאולימפיאדה בסיאול, בירת המדינה. ההתקוממות הפלסטינית בשטחים הכבושים היתה חלק מתהליך עולמי כללי זה.

כל אלה עשו את הכותרות והעידו על שינוי פני העולם. אך היו גם שינויים מעמיקים, שלא זכו בכותרות כה מרעישות. אחד מהם אירע באירופה. היבשת הוותיקה, שראתה מילחמות בלא-ספור, ושנאתה כשוקעת לצמיתות, התאוששה. היא צעדה בצעדים איטיים אך בטוחים לקראת איחורה בשנים הקרובות. כמעצמה מפותחת, בעלת אוכלוסיה מאוחדת של 300 מיליון, תדיה אירופה מעצמה כלכלית כבירה. מה שלא הושג בכוח על-ידי נפוליון ואדולף היטלר, יושג בדרכי-שלום על-ידי פוליטיקאים קטנים כמו הלמוט קול ופראנסואה מיטראן.

אירופה תתחרה כמעצמה הכלכלית החדשה הנוצרת בשפה המערבית של האוקיינוס השקט: יפאן, קוריאה הדרומית, טייוואן, ובעתיד גם סין.

מול פני השינויים הכבירים האלה, המצעדים את העולם אל המאה ה-21, נראתה ישראל כאילו היא צועדת בכיוון ההפוך, למצב של גטו מנותק וחמוש, כבחינת "עצרו את העולם, אני רוצה לדרת".

מרחב

חסייני: מיפגש גורלי

במשך 40 שנה היה העם הפלסטיני כדור-המישחק של העולם הערבי. לפתע, בריליה, הוא הפך השחקן המרכזי.

במשך 21 שנים התאור העם הפלסטיני בסבלנות תחת הכיבוש הישראלי. הוא המתין לישועה מהחוץ, עד שהתיאש ממנה ויצא למאבק, שהרהים את העולם ושהפתיע את ישראל. סיסמת המאבק — אינתיפאדה — חדרה למאות שפות מסביב לכדור-הארץ.

עיתוי ההתקוממות היה כמעט מיקרי. אנשי-העולם של השנה, מיכאיל גורבאצ'וב ורונלד רגן, נפגשו ולא דנו בעניין הפלסטיני. צעיר פלסטיני, שחצה את הגבול בגילשון, עזר לדור פלסטיני שלם לחצות את מחסום-הפחד. השלישיה הישראלית — אישה-מדענית של השנה, יצחק רבין, ושני עמיתיו, יצחק שמיר ושימרון פרס, — הבטיחה קיפאון מוחלט.

את הרחיפה המכרעת סיפקה ועידת-הפיסגה של ראשי המדינות הערביות בעמאן, בנובמבר 1987. לעיני העם הפלסטיני, שעקב אחריה כשידור חי בטלוויזיה, נערכה הצגה מבישה. המלך חוסיין, שהגיע לשיא הקאריירה שלו, חגג. יאסר ערפאת הושפל.

זה הגריש את הסאה. יתכן כי עוצמת ההתקוממות הפתיעה גם את העם הפלסטיני עצמו. הוא יצא לדרך שאין בה חזרה, למיפגש חריסטי עם ההיסטוריה.

שישה חודשים אחרי ועידת-עמאן נערכה באלג'יר ועידת-פיסגה שניה של ראשי המדינות הערביות. הפעם היה הכל שונה.

ענת שרעתי: העולם הזה